

Pedagogická a školní psychologie

(řešení problémů v práci učitelů)

Semestr: jaro 2014

Reálné problémy na školách

Při práci se žáky se u učitelů často objevuje nejistota, obavy ze selhání, strach, apatie, únava; profesní frustrace, syndrom vyhoření...(časté dotazy typu: *Co mám dělat, když...*)

„Co s tím?“

- akceptace osobnosti a vývojových fází učitele
- sebereflexe učitele (níže zmíněné sebereflexi podporuje)
- mentoring
- intervize
- supervize
- *skupinové řešení problémů*

(v těchto oblastech existuje různá míra případné „pomoci“ ze strany psychologa, školního psychologa případně psychologa připravujícího budoucí učitele...)

Osobnost učitele

Stávání se učitelem x „rozený“ učitel? (aktuální téma vzdělávání učitelů - <http://bit.ly/1c9dtyD>)

U učitele nutné kvalifikační i osobnostní předpoklady

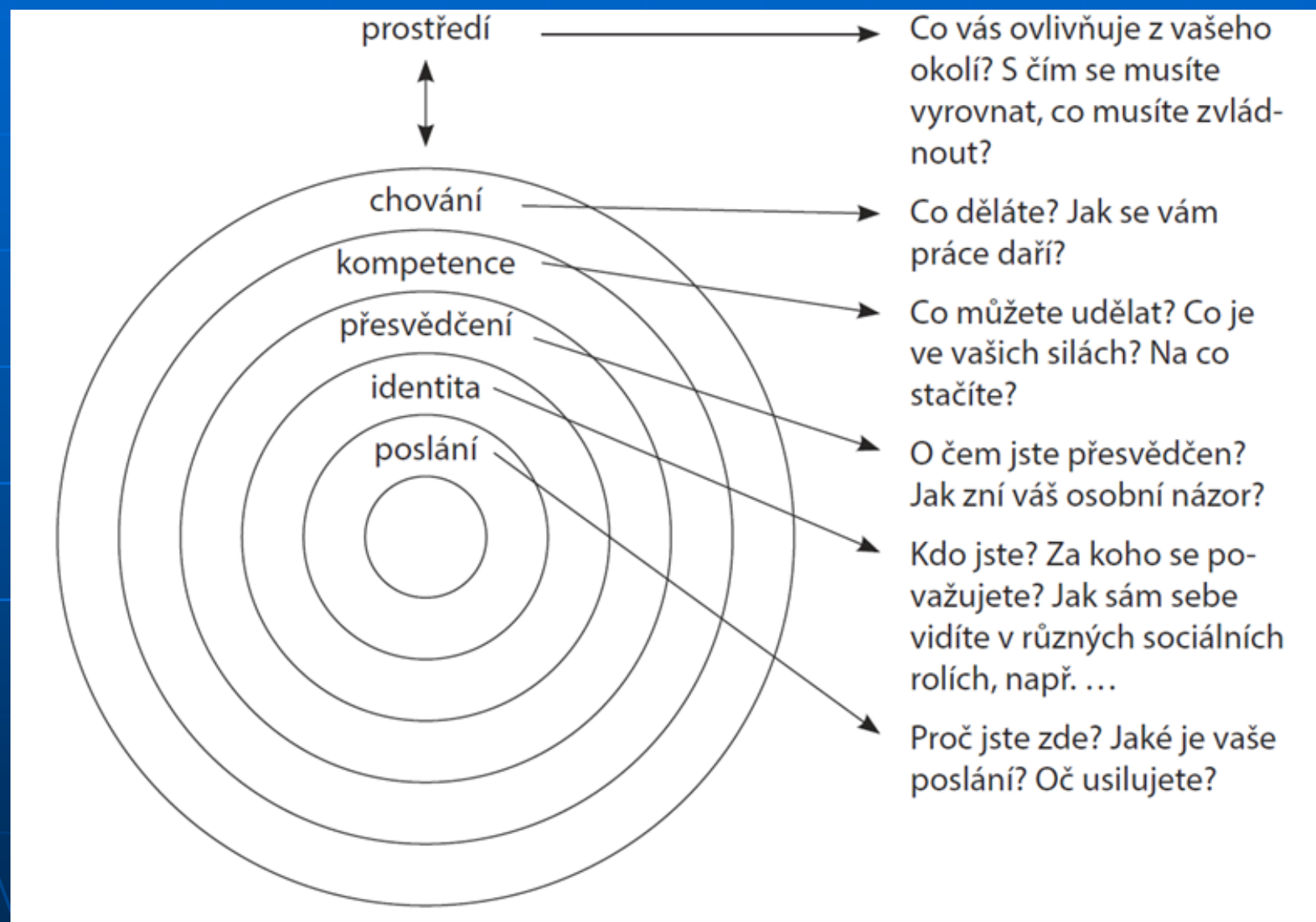
Nestačí suma znalostí, které by žákům předával, důležitý je i způsob, *jak* to činí.

Profesionální kompetence učitele – komplexní schopnost či způsobilost k úspěšnému vykonávání profese; zahrnuje znalosti, dovednosti, postoje, hodnoty, osobnostní charakteristiky (Spilková, 1997)

Učitelova osobnost

- souhrn všech jeho *vlastností* (a jejich projevů v jeho jednání a chování), které jistým způsobem (ať již kladně nebo záporně) působí na žáky a současně ovlivňují také výsledky učitelovy i žákovy činnosti (Štefanovič, 1967)
- systém biofyzických, psychických a sociálních komponent (Spousta, 2003) – biopsychosociální model

Model „reflektivní“ osobnosti učitele

dle Mareš, 2013

K tématu vývoje učitele 1

PROČ je zkoumání vývoje důležité?

- umožňuje reflexi a sebereflexi učitelů (v průběhu výzkumů, výsledky výzkumů, srovnávání...)
- předkládá informace podstatné pro ředitele (orientace v profesním i psychickém vývoji → podpora učitelů)
- podporuje celkovou „efektivitu“ školy
- je důležité pro veškeré profese, které s učiteli a jejich žáky přicházejí do styku (speciální pedagogové, psychologové z PPP, sociální pracovníci, ...zaměstnanci státní správy...)
- školní psycholog!

K tématu vývoje učitele 2

Způsoby dělení teorií vývoje učitele

- pedagogický X psychologický přístup
- obsažnost teorie, na níž je pojetí založeno

Užší pojetí (většina pedagogických a část psychologických)

Přechod – pedagogická pojetí, které berou částečně do úvahy psychologické či sociální souvislosti

Širší pojetí – pedagogicko-psychologická a sociálně psychologická; učitel svébytná osobnost; důraz není kladen pouze na vývoj učitele, jakožto profesionála, zabývajícího se učením, ale i učitele, jakožto člověka

(k vývoji učitele viz: <http://bit.ly/1ice31g> a <http://bit.ly/1hKOU1c>)

Sebereflexe v souvislostech

Intelligence – jako schopnost metakognice (přemýšlení o myšlení; zhodnocení vlastních znalostí, dovedností – **sebereflexe** jako projev *explicitní* metakognice?)

Sebepojetí – lze spojit s kognitivním obsahem sebereflexe, ale častěji přítomen prvek sebehodnocení (*self-esteem*) – vliv na jednání (seberegulace)

Identita – jako celoživotní „sebereflexivní projekt“ či dokonce „osobní mýtus“ (McAdams, 1993)
(k identitě učitele viz: <http://bit.ly/199150c>)

Otázky:

sebereflexe X reflexe?

užší a širší pojetí sebereflexe?

(Sebe)reflexe v pedagogických souvislostech

Dewey (1933) – aktivní, vytrvalé a pečlivé zvažování jakéhokoliv přesvědčení či jakékoliv formy znalosti s ohledem na základy, na nichž tato přesvědčení či znalosti staví a stejně tak s ohledem na následné závěry, ke kterým se kloní.

Boud, Koegh & Walker (1985) – proces znovuvybavování a prozkoumávání zkušenosti takovým způsobem, aby tato činnost vedla k novému porozumění.

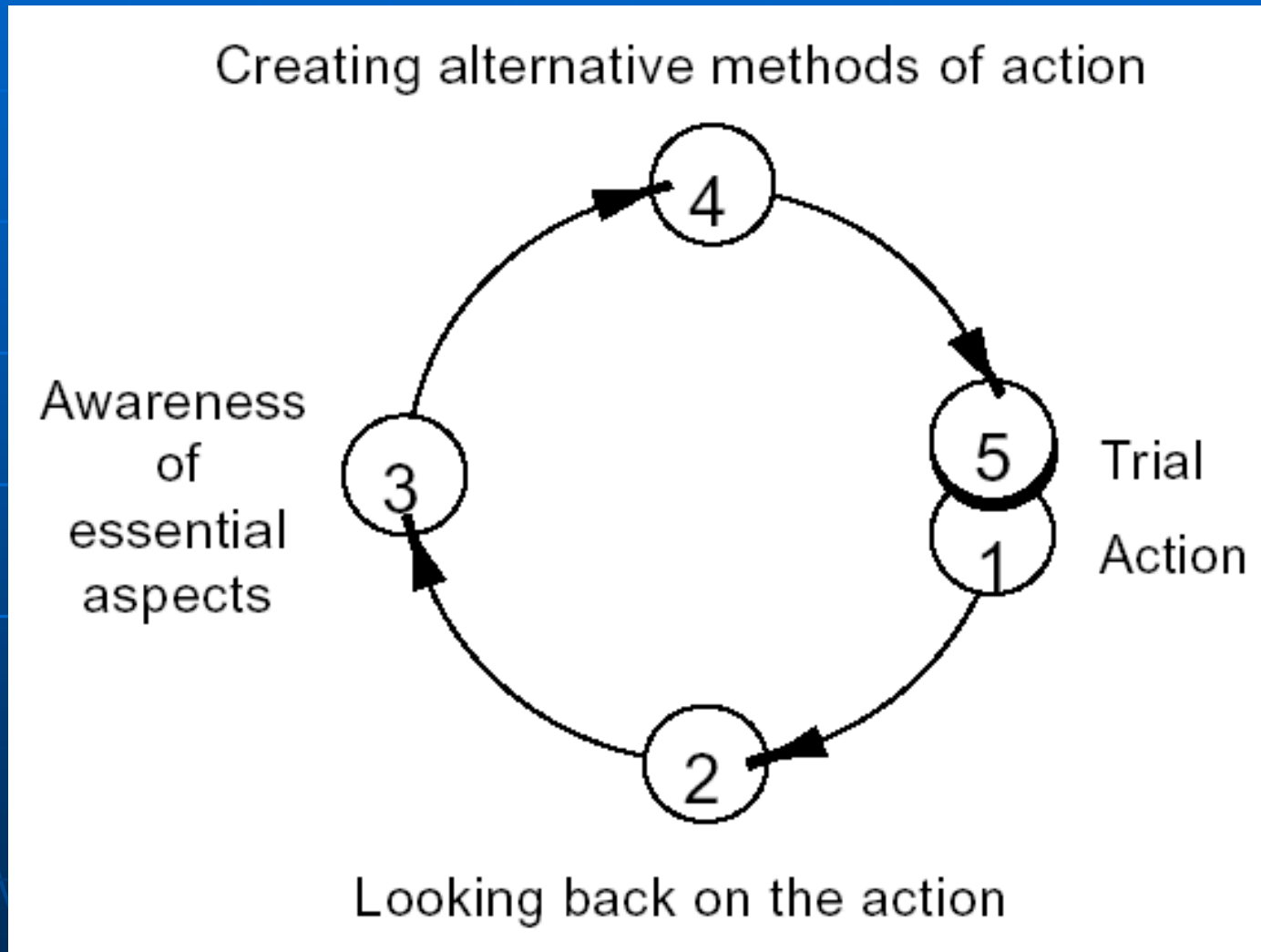
Moon (2004) – způsob myšlení, který se vztahuje k vysvětlování problematických, nejasných a složitých jevů. Spočívá ve zpracování našich neuspořádaných znalostí; reflektujeme v okamžiku, kdy jsme postaveni před nějakou nejasnou, obtížnou či problematickou situací.

Korthagen (2011) – mentální proces spočívající ve snaze strukturovat nebo restrukturovat určité zkušenosti, problém nebo stávající znalosti či vhledy.

(cit dle Svojanovský, 2013)

ALACT model reflexe

Mentoring 1

Forma kolegiální podpory ze strany zkušenějších učitelů (mentorů, uvádějících učitelů)

Význam:

- profesionalizace týmu;
- rozvoj spolupráce, klimatu školy;
- stabilizace mladých a nadějných učitelů;
- „revitalizace“ starších učitelů (jiný typ práce).

Cíle:

- snížit riziko osamělosti (začínajícího) učitele;
- zlepšit výkon, pomoci mladému učiteli stát se expertem;
- usnadnit vybudování profesní vize, zpětná vazba;
- poskytovat podporu a pomáhat formovat výzvy (motivovat), udržet v profesi;
- přenést kulturu školy.

Mentoring 2

Didaktické a odborné kompetence (*Teaching skills*)

- plánování výuky, rozvoj výukových strategií – didaktika, rozvoj hodnotících nástrojů;
- práce s žáky – práce se žáky: respekt k individuálním potřebám, adaptace výuky pro žáky se SVP, práce s žáky s jinou kulturou, motivace žáků....;
- řízení třídy – upravit fyzický prostor, zajistit bezpečí a pořádek, vytvořit efektivní disciplinární systém...;
- administrativní úkoly – dokumentace, školská politika, řády a pravidla, odevzdávání úkolů (zejména pro začínající).

Interpersonální kompetence

- kolegialita, vztahy s učiteli, s rodiči, porozumění a přijetí školní filozofie, školní projekty.

Intrapersonální kompetence (*Coping skills*)

- rovnováha profesního a osobního života, time management, učení se od kolegů, další vzdělávání, osobní cíle, relaxace a volný čas

Intervize

Způsob sdílení případové práce, zkušeností, součástí vzájemná podpora a reflexe mezi kolegy z různých škol

Popis:

- vytvoření menších skupin (ideálně 3-8) pedagogů z různých škol, kteří se pravidelně scházejí;
- platí princip rovnosti (případná role vedoucího spíše organizační charakter; střídání rolí);
- témata pro práci skupiny volí její členové (osobní zájem; větší snaha při hledání řešení);
- hledání možností řešení problémů (prostřednictvím naslouchání a diskusí; bez užívání soudů a kritiky; sdílení úspěchů i obtíží);
- stručná dokumentace průběhu práce skupiny.

Supervize 1

Více chápání pojmu – obecně forma **odborné** (kolegiální?) podpory v pomáhajících profesích; občas kontrolní aspekt, který ovšem supervizi „znehodnocuje“

Supervize je forma **podpory profesního růstu** – příležitost k reflexi možností, jak jinak rozumět, jaké zaujímat postoje a jak jednat v situacích se žákem a kolegy, s cílem zvyšovat svou profesionální kompetenci (Havrdová, 1999)

Supervize se pokouší **dosáhnout zvýšení kvality práce** pomáhajících profesí pomocí komunikace s odborníkem, supervizorem. Tato komunikace probíhá v prostředí důvěry, vzájemného respektu a je zaměřena na rozvíjení kompetencí, komunikace, uvědomování si nevědomých stereotypů, souvislostí apod.

Supervize 2

Typy supervize:

- individuální supervize – jednotlivec nebo celý tým jednotlivě;
- týmová supervize – celého pracovního týmu, zaměřeno na vztahy;
- manažerská supervize – u vedoucích pracovníků (jiné problémy);
- případová (skupinová) supervize – zaměřeno nikoli na vztahy či organizaci, ale na řešení případů

Supervizí **není** kritika či hodnocení ze strany vedoucích pracovníků.

Bálintovská skupina

Původně určena pro psychoterapeuty, pak lékaře, postupně další pomáhající profese

Supervizní technika, existuje tedy „vedoucí“ skupiny (nutnost vedení profesionálem)

Pracuje se nad případy z praxe, avšak ne stylem „co na toho žáka vymyslet“, ale spíše „co mi brání porozumět mu“ (řešení vztahů k žákům)

Základní cíle:

- porozumět vztahu (zlepšit sebepozorování, sebereflexi a pozorování, převzetí zodpovědnosti za žáka);
- překonat předsudky (nejsem „vševědoucí“; překonání „jenom já vím, co je pro ně nejlepší“; „všemu se lze naučit“; „za vše může rodina“);
- pozměnit sebe sama (lépe chápat vztahy; akceptovat svoje limity...).

Příště...

Skupinové řešení problémů na školách – praktická aplikace